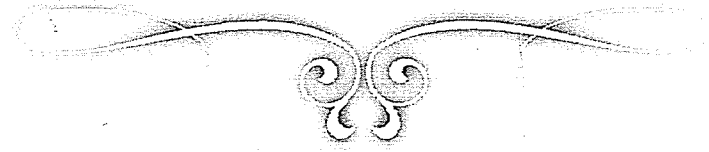

**TÜRKİYE DİYANET VAKFI
KADIN FAALİYETLERİ
MERKEZİ**

**KUR'ÂN VE KADIN
SEMPOZYUMU**

**4 - 5 Haziran 2010
ANKARA**

YAHUDİLİK’TE KADIN ALGISI

Dr. Asife ÜNAL

Sözlerime başlarken hepinizi saygıyla selamlıyor ve sempozyumun hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Daha sonraki tebliğlerde de muhtemelen görüleceği üzere dünyadaki kadın algısında dinlerin, özellikle de Yahudiliğin büyük etkisi olmuştur. Ben Yahudilikteki kadın algısını bu yüzden çok önemsiyorum. Dinlerin kaynağı aynı olduğuna göre benzerlik ve etkilenme normal diye düşünülebilir, ancak kadın algısının ne kadar dinin bizzat ana metinlerinden kaynaklandığı tartışmaya açık bir konudur. Hatta dinlerde dinin göndericisinin murat etmediği bir kadın algılaması da söz konusu olabilir. İşte bunların ortaya konması kadının gerçek yerinin tespitinde çok faydalı olacaktır. Bu sempozyumun böyle bir hedef de taşıdığını umuyorum ve düzenleyicileri kutluyorum.

Efendim ben tebliğimde öncelikle Yahudiliğin kadın algısının alt yapısını oluşturmuş olan Tevrat metinlerini inceleyeceğim. Sonra bu metinlerden hareketle kendiliğinden oluşmuş ya da daha sonra bilinçli olarak oluşturulmuş olumsuz kadın algısını ve bu algının etkisi altındaki Yahudi kadınının durumunu ortaya koymaya gayret edeceğim. Daha sonra kadınla ilgili olumlu metinlere de değinecek, kadının aile içindeki konumunu ve bugünkü durumunu tespit etmeye çalışacağım.

YAHUDİLİK’TEKİ KADIN ALGISININ TEMELLERİ

Yahudilik’te kadın algısını ortaya koyabilmek için öncelikle Tevrat’ın yaratılış konusunda söylediklerine bakmak gerekmektedir. Tevrat’ın başlangıcı olan Tekvin, (Yaratılış) bölümünde Allah’ın yeri, göğü ve içindekileri altı günde yaratışı anlatılmaktadır. Altıncı günde

Allah "Süretimizde benzeyişimize göre insan yapalım ve..... her şeye hâkim olsun" (Tekvin, 1/26) diyerek insanı yaratmıştır. Adam'ı (Âdem) yeryüzünden aldığı toprakla yaratıp ona nefesinden üfleyerek can vermiştir. Onu Aden'e götürmüş, orayı tanıtmış ve orada bırakmıştır. Allah "Adam'ın yalnız olması iyi değildir, kendisine uygun bir yardımcı yapacağım." (Tekvin, 2/18) demiş çeşit çeşit canlılar yaratarak onlara isim koymasını istemiştir. Âdem onlara isim koymasına rağmen onlardan kendisine uygun bir yardımcı bulunamamıştır. Bunun üzerine kadının yaratılmasına sıra gelmiştir. Kadının yaratılışı da Tevrat'ta şöyle anlatılmaktadır. "Ve Rab Allah Adam'ın üzerine bir uyku getirdi ve o uyudu. Onun kaburga kemiklerinden birini aldı ve yerini etle kapadı. Ve Rab Allah Adam'dan aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaptı ve onu Adam'a getirdi. Ve Adam dedi: 'Şimdi bu benim kemiklerimden kemik ve etimden ettir. Buna nisâ denilecek çünkü o insandan alındı.'" (Tekvin, 2/21-23)

Görüldüğü gibi bu metinlere göre kadın, Âdem'e yardımcı olması ve onu yalnızlıktan kurtarması için yaratılmıştır ve yaratışta onun kaburga kemiği malzeme olarak kullanılmıştır. İşte Yahudiliğin kadın algısının temelini oluşturan iki önemli konudan biri budur. Yahudiliğe göre kadın erkekten ve erkek için yaratılmıştır.

Yahudiliğin kadın algısını oluşturan ikinci husus ise yasak meyve hikâyesidir. Bilindiği gibi Havvâ'nın yaratılışından sonra Allah onları bahçenin ortasındaki ağaçtan yememeleri konusunda bir sınava tâbi tutar. Aslında bu uyarı Tevrat'a göre Havvâ yaratılmadan önce "Ve Rab Allah Adama emredip dedi: Bahçenin her ağacından istediğin gibi ye, fakat iyilik ve kötülüğü bilme ağacından yemeyeceksin, çünkü ondan yediğin günde mutlaka ölürsün" (Tekvin, 2/16-17) ifadeleriyle doğrudan Âdem'e yapılmıştır. Ancak Havvâ'nın yaratılışına kadar anlaşılan odur ki yasak meyve yenmemiştir. Tekvin, 3. bâbda anlatıldığına göre kır hayvanlarının en hilekârı olan yılan, bu ağaçtan yedikleri takdirde ölmeyeceklerini, aksine gözlerinin açılıp iyiyi ve kötüyü bilme konusunda Allah gibi olacaklarını söyleyerek Havvâ'yı kandırır. Havvâ, ağacın meyvesinden yer ve kocasına da yedirir. Bunu fark eden Allah, onları hesaba çeker. Âdem "Yanıma verdiğin kadın o ağaçtan bana verdi ve yedim" diyerek sorumluluğu Havvâ'ya atar. Havvâ ise

kendisini yılanın kandırdığını söyler. Allah üçünü de cezalandırır. Yılan lânetlenmek, karnı üzerinde yürümek, toprak yemek ve kadınlar ile arasında düşmanlık olması ile cezalandırılır. Tevrat'ın ifadeleri ile Âdem ve Havvâ'nın cezası ise şöyledir: "Kadına dedi: Zahmetini ve gebeliğini ziyâdesiyle çoğaltacağım. Arzun kocana olacak o da sana hâkim olacaktır. Ve Âdem'e dedi: Karının sözünü dinlediğin ve yemeyeceksin diye sana emrettiğim ağaçtan yediğin için toprak senin yüzünden lânetli oldu, ömrünün bütün günlerinde zahmetle ondan yiyeceksin. Sana diken ve çalı bitirecek ve kır otunu yiyeceksin; toprağa dönünceye kadar alınının teriyle ekmek yiyeceksin, çünkü ondan alındın, çünkü topraksın ve toprağa döneceksin." (Tekvin, 3/16-19) Ve bundan sonra Âdem, içinden alındığı toprağı işlemek için Aden'den çıkarılır, kovulur.

İşte Yahudiliğin kadın telakkisinin altında yatan en önemli husus budur. Âdem'in dolayısıyla insanlığın cennetten kovulmasına Havvâ'nın sebep olduğu inancı kadının günaha sevk edici bir varlık olarak görülmesine yol açmıştır. Yahudi kutsal kitabı Tanah'ta (Tanah: İlk bölümü Tevrat ya da daha yaygın ifadesiyle Tora (Kanun/Şeriat) olan bunun dışında Nebiim (Peygamberler) ve Ketubim (Kitaplar) bölümleri ile Hz. Dâvûd'a verilen Zebur olduğuna inanılan Mezmurlar'ın da içinde olduğu Yahudi kutsal kitabına Yahudilerin verdiği isimdir.) "Akılsız kadın yaygaracıdır, böndür ve bir şey bilmez" (Süleyman'ın Meselleri, 9/113) gibi küçültücü ifadeler yer almaktadır.

"Kadını ölümden acı buldum. O kadın ki yüreği tuzak ve ağlar, elleri zincirlerdir. Allah'ın önünde iyi olan adam ondan kaçıp kurtulur, fakat suç işleyen ona tutulur." (Vaiz, 7/26) ifadeleri kadına olumsuz bakışın bir başka örneğidir.

Mika 7/5'te kadına güvenilmemesini, sır verilmemesini tavsiye etmektedir.

Kadına bakışın çarpıcı bir başka örneği Hakimler bölümünde anlatılmaktadır. Bir kadın Abimelek'e değirmen taşı atarak kafasını kırmış, öleceğini anlayan Abimelek sırf "Onu bir kadın öldürdü" demesinler diye uşağını çağırarak kendisini hemen öldürmesini emretmiş ve uşak kılıçla efendisini öldürmüştür. (Hakimler, 9/53-54)

Kutsal Kitap'taki bu tür ifadeler Yahudilik'te kadına karşı olumsuz bir tutum izlenmesine yol açmıştır.

YAHUDİLİK'TE KADININ DURUMU

Yahudilik'te kadının durumunu anlayabilmek için Yahudilik'te erkeğin her sabah yaptığı ilk duasında "Beni kadın yaratmadığın için sana şükürler olsun ey Tanrım" dediğini bilmek önemlidir.

Kadınların aylık özel hallerinde kirli sayılmaları, âdetin tamamlanmasından yedi gün sonra mikveh denen havuza girerek bir tür gusül abdesti alınca kadar onunla aynı yatak hatta aynı sofrada bile bulunulmaması da kadın algısının sonuçlarından biri olsa gerektir.

Kadın, evlenmeden önce babasının, evlendikten sonra da kocasının mutlak hâkimiyeti altındadır. Kendisi ile ilgili birçok karar erkekler tarafından alınır. Baba kızını dilediğine verme, hatta câriye olarak satabilme hakkına sahiptir (Çıkış, 21/7). Kız, babasının mirasından ancak miras alabilecek başka erkek yoksa pay alabilir.

Yahudilik'te kadın on üç yaşındaki erkek çocuğun bile katıldığı Minyan denen cemaate dahil olamamaktadır. İbadete katılamamakta ancak kendilerine ayrılan kısımda ibadeti izleyebilmektedir. Yahudiliğin sabah duası, tallit denen dua atkısı, tisitsit denen püsküller ve tefilin denen dua kayışı gibi önemli uygulamaları hep erkeklere hastır.

Yahudilik'te kadınlar haham olamaz. Ancak nadiren çok iyi yetişen haham kızları veya eşleri dinî konularda yetkin olabilirler. Bunlardan birinin 17. yüzyılda Irak'ın kuzeyinde yaşayan Asenath Barzani olduğu rivâyet edilmektedir. 1590 yılında doğan Asenath Barzani, Irak'ın kuzeyindeki Yahudi cemaatinin başkanı Haham Samuel Barzani'nin kızıydı. Yahudiliğin mistik boyutu olan Kabbalah konusunda derinleşmiş bir haham olan Samuel Barzani, kızını özel olarak yetiştirmiş, Kabbalah sırlarını ona aktarmış hatta bu sebeple evden çıkmasına bile izin vermemiştir. Bu şekilde yetişen Asenath babasının ölümünden sonra cemaatte söz sahibi olmuştur. 1935 yılında Almanya'nın başkenti Berlin'de de Regina Jones resmen haham ilân edilmiştir.

Tevrat'ta/Tanah'ta, Yahudilik'te kadın algısını oluşturan olumsuz ifadelerle karşın birtakım olumlu ifadeler de bulunmaktadır. Bunların başında karı-koca ilişkileri ile ilgili olanlar gelmektedir.

Tevrat'ta kadının yaratılışını anlatan pasajlarda "Bunun için insan anasını babasını bırakacak ve karısına yapışacaktır ve bir beden olacaklardır." (Tekvin, 2/24) denilmektedir. İnsanın yaratılışının anlatıldığı ilk bölümde yer alan "Ve Allah insanı kendi sûretinde yarattı. Onu Allah'ın sûretinde yarattı, onları erkek ve dişi olarak yarattı ve onları mübârek kıldı ve Allah onlara dedi: Semereli olun ve çoğalın ve yeryüzünü doldurun." (Tekvin,1/27-28) ifadeleri de Yahudiler için büyük önem taşımaktadır. Zira burada Allah çoğalmayı emretmekte bu sebeple de Yahudilik'te evlilik zorunlu ve kutsal bir birlik kabul edilmektedir. Kadın da evlilikte çocuk, özellikle de İsrail'in devamı olacak erkek çocuk, doğurmasıyla değer kazanmaktadır. Zaten Yahudiliğin "on emir"inden biri anne ve babaya saygı göstermektir (Çıkış, 20/12; Tesniye, 5/16).

Tevrat'ta karı-koca ilişkileri ile ilgili olumlu ifadelerden biri de "Bir adam yeni bir kadın aldığı zaman cenge çıkmayacak ve onun üzerine hiçbir iş yükletilmeyecek, bir yıl evinde serbest olacak ve aldığı kadını sevindirecektir." (Tesniye, 24/5) hükmüdür.

"Evinin içinde karın meyveli asma gibi olur, çocukların sofranın çevresinde zeytin fidanları gibi durur. İşte Rab'den korkan adam böylece mutlu olur." (Mezmurlar, 128/3-4) ifadesi de aile sevgisini gösteren bir başka örnektir.

Yahudi kutsal kitabındaki bu olumlu örnekler kadına bakışı pek değiştirmemiş, Yahudilik'te kadın erkeğin hâkimiyetinde, ikinci sınıf bir varlık gibi görülmekten kurtulamamıştır. Yahudi sözlü kitap geleceğinin başka bir deyişle Tevrat'ın yorumu, tefsiri diyebileceğimiz Talmut'ta da Yahudi din bilginlerinin kadınla ilgili birçok olumsuz görüşü yer almaktadır.

Yahudiğin inanç esaslarını sistemleştirmiş olan Maimonides'e göre, bir kadın hiç bir cemaat mevkiine tayin edilemezdi. Ayrıca bir kadının kocasının el ve ayaklarını yıkamak gibi vazifelerini yapmadığı takdirde değnekle dövülmeye müstahaktı. Birinci yüzyıl tarihçisi Jozefus, "Apion'a Karşı" adlı eserinde, dine göre kadının, her şeyde

erkekten alçak bir konumda olduğunu, erkeğe boyun eğmesi gerektiğini, bunun kadının alçaltılması için değil, yönetilmesi için olduğunu, çünkü Tanrı'nın otoriteyi erkeğe verdiğini söylemektedir.

Yahudilik'te kadına karşı olumsuz tutum zamanla yumuşatılmış, uygulamada kadının lehine hükümler getirilmiştir.

Yahudilik'te kadının en önemli hakkı geçiminin kocası tarafından sağlanmasıdır. Evlenmeden önce babasının, evlendikten sonra da kocasının mutlak hâkimiyetinde olan kadının, malının kullanım hakkı kendisinde değildir. Babasından ancak miras alacak erkek kardeşi yoksa miras alabilen kadının önceleri malı da evlilikle birlikte erkeğe geçerken sonradan sadece kullanım hakkının kocada olması hükmü getirilmiştir.

Boşanma Yahudilik'te uygun görülmesi de mümkündür ve bu hak tamamen erkeğin kadına bir boş kağıdı vermesinden ibaret olarak erkeğin elindedir. Bundan dolayı kadınların mağduriyetini engellemek için sonradan ketubah uygulaması getirilmiştir. Ketubah bir nevi evlilik sözleşmesidir ve kadına ayrılık veya kocanın ölümü hâlinde verilmesi taahhüt edilen malın yazılı olduğu bir belgedir. Bu tür uygulamalar önceleri çok evliliğin de serbest olduğu ve Tanah'taki örnekler bakılırsa çok da uygulandığı bir sistemde kadının haklarını korumaya yöneliktir.

Bugün Yahudi kadınları diğer kadınlara paralel olarak bazı haklara kavuşmuş olmakla birlikte birçok konuda aynı uygulamalar devam etmektedir. Yahudi kadın bugün yine sinagogda ibadeti sadece dinleyebilmekte, haham olamamaktadır. (Muhafazakâr sinagog ve tüm reformcu ve yeniden yapılanmacı Yahudi cemaatlerinde, kadınlar erkekler ile eşit statüde ibadetlere katılabilmekte, Tora okuma gibi geleneksel olarak erkekler tarafından yerine getirilen rolleri de üstlenebilmektedirler.)

Erkeğin otoritesi kısmen azalmakla birlikte devam etmektedir. On üç yaşına giren erkek çocuk için yapılan cemaate katılma töreni olan "bar mitsva" yanında on iki yaşına giren kız çocuklar için de mükellef oluşunun göstergesi olarak "bat mitzva" yapılabilmektedir. Bununla birlikte Yahudi erkeği sabah duasında kendisini kadın yaratmadığı için Tanrı'ya şükretmeye devam etmektedir. İstanbul Yahudi Hahambaşı

İshak Haleva bir söyleşimizde bu şükürün “erkek yarattığı için ibadet edebilmeye imkân verdiğinden dolayı olduğunu” söylemiştir. Ancak kadının neden şükredilecek böyle bir ibadet hakkından mahrum kaldığı sorusu cevap beklemektedir.

İslâm'da cuma namazı meselesinde olduğu gibi bu durum da sadece geleneksel bir uygulama mıdır? Sorumlu olmamak bir hakkı kullanmayı engeller mi? Türkiye'de kadınların Ramazan ayında –üstelik gece- sünnet olan teravih namazını kılmak için yaygın olarak camilere gidebildiği bilinmektedir. Buna rağmen aynı Türkiye'de kadınlar bugün bile farz olan cuma namazına gidememektedir. Cuma namazı kadınlara farz olmayabilir ama kılmak isteyen bu hakkının elinden alınması, âdeti harammış gibi cuma vaktinde camilerin birçoğuna girememesi de izah beklemektedir.

Sempozyumun ileri oturumlarında “âdetlerin âyetleşmesi” gibi başlıklarla gelenek-din ilişkisinin de inceleneceğini, “Kur'an ve Kadın Sempozyumu”nun ruhuna uygun olarak kadın algısının daha netleşeceğini ümit ediyorum. Tebliğimi burada bitiriyor, hepinize saygılar sunuyorum.

BAŞKAN – Teşekkür ediyoruz Asife Ünal'a da.

Efendim, görüyorsunuz iki tane tebliğ dinledik, birisi Doğu, birisi Orta Doğu. Ne kadar farklı değil mi? Biz hangisindeyiz? Biz Doğu'dan geliyoruz herhalde. Arkadaşımızın anlattığına göre, hiç böyle kadının âdet halleri, loğusa halleri pislik addedilmiyor; halbuki bu tarafta onların hepsi kadının pis addedilmesine sebep oluyor. Halbuki bu Allah'ın yaratılış kabiliyeti olarak kadına verdiği bir şeydir, bunu değerlendirmek lâzım. Nitekim, eski kültürlerde hep şişman anne yani hamile anne, emziren anne heykelcikleri vardır. Bunlar kadın için büyük artılarken, daha sonradan da eksiklikler haline getirilmiş. Bu mukayesede galiba idrak etmemiz gerekiyor.

Doç. Dr. MUALLA KAVUNCU – Ben bir düzeltme yapmak istiyorum.

Benim söylediğim şeyler daha çok Doğu'nun kaynakları, ilk hatta tarih öncesi dönemler diyebiliriz. Oradan sonra, ataerkilleştikten sonra

Yahudiliktekine benzer şeyler çok fazla var. Ama izleri, o eski dişil izler sürülebiliyor biraz derinlemesine araştırıldığında. Yani ataerkilliğini vurgulamıştım, yine hatırlatmak istiyorum onu.

BAŞKAN – Bütün kültürlerde önce anaerkillik gibi bir şey var, sonra ataerkillik var ama ben bir de şunu düşünüyorum: Bunların sadece erkek fikirleri olduğunu düşünüyorum arkadaşlar. Erkek ve kadın ve daha çok da kadın olduğunu düşünüyorum çünkü erkeklerin anneleridir kadınlar ve bu tedbirleri alanlar da mutlaka kadınlar olmuşlardır; duaların meydana gelmesinde de, kadının şöyle yalnız kalmasında da, erkeklerin onlara o dönemlerinde katılmamasında da, mutlaka kadınların düzenlemeleri vardır diye düşünüyorum. Bizler yeni düzenlemeler yapabiliriz. Kendi kendimize çalışmayı önerelim bence. Biz daha çok çalışalım, erkekler bizim çocuklarımızdır, babalarımız olmadan önce ve sonra. Her zaman için biz çalışalım.

Şimdi üçüncü tebliğimiz var, bu da arada bir şey olacak zannediyorum, İslâm'a gelmeden hemen önce Hıristiyan görüşünü anlatacak kıymetli arkadaşımız Prof. Dr. Ömer Faruk Harman, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden. "Hıristiyanlık'ta Kadın Algısı" diyecek arkadaşımız.

Buyrun.